

УДК 339.137.27

Зибарева О.В., к.е.н., доцент,

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

Шинкарюк І.О.,

ПВНЗ «Буковинський університет», м. Чернівці

Підгірна В.Н., к.е.н.,

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Розкрито суть соціалізації економіки та визначено основні чинники її формування. Проаналізовано основні підходи до вивчення соціальних девіацій. Окреслено концепції для оцінки соціальних девіацій. Запропоновано визначення девіантної соціалізації економіки та обґрунтовано її реальну загрозу існуванню українського суспільства.

Essence of socialization of economy and certainly basic factors of its forming is exposed. The basic going is analyzed near the study of social deviation. Conceptions are outlined for the estimation of social deviation. Determination of deviations socialization of economy is offered and grounded it the real threat to existence of Ukrainian society.

Постановка проблеми. Протягом останніх років спостерігається активне поглиблення процесів соціалізації у всіх напрямках суспільної діяльності. Зростання ролі соціального фактора має особливе значення для сучасної економіки, з точки зору якої людина виступає головним фактором доцільності розвитку та вдосконалення суспільного виробництва. Більше цього, необхідність переорієнтації економіки на людину у теперішній час стає необхідною передумовою функціонування та розвитку ефективної системи соціально-економічних відносин.

На даному етапі досліджень поняття соціалізації широко застосовується у сучасній науці і трактується як фундаментальна закономірність, яка властива усім етапам суспільного розвитку. Загалом, соціалізація – це загальнонауковий термін, під яким розуміють процес залучення індивіда до соціуму. Слід

зазначити, що соціалізація є досить широким поняттям і різні наукові напрямки досліджають окремі його аспекти з використанням множини власних підходів до вивчення згаданої проблематики.

У найбільш загальному розумінні соціалізація трактується як процес засвоєння і подальшого розвитку індивідом соціально-культурного досвіду, набутого та переданого через виховання і вплив зовнішнього середовища, а також як введення індивіда в систему суспільних відношень і формування у нього соціальних якостей [1, с. 441]. Соціалізація, разом з вихованням і навчанням, включає ненавмисні, спонтанні дії, завдяки яким індивід залишається до культури і стає повноправним та повноцінним членом суспільства.

Науковці наголошують на необхідності розмежовувати автономні аспекти соціалізації: суб'єктний (від кого до кого передається культура), об'єктний (що саме при цьому передається), процесуальний (шляхи і способи передачі), інституційний (за допомогою яких спеціалізованих соціальних інститутів це здійснюється).

Оскільки процес засвоєння індивідом соціального досвіду, культурних норм і соціальних ролей, здійснюваних в спілкуванні, може бути стихійним або педагогічно організованим, окремі дослідники виділяють два найбільш загальних значення поняття соціалізації: 1) усунення людів, виховання особистості, 2) становлення нового типу економіки [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціалізації економіки активно досліджувалася і досліджується у працях багатьох відомих науковців. Більше цього, вищезгадане поняття не є новим для наукового лексикону і використовується дослідниками досить тривалий час.

Зокрема, А.А. Гриценко, досліджуючи взаємозв'язок понять капіталізації і соціалізації економіки, відзначає, що різноманітні елементи економічної соціалізації присутні у працях К. Каутського, Д. Кейнса, І. Мечнікова, В. Чернова та інших авторів та пов'язує процес соціалізації, головним чином, із

запереченням прибутку як основної мети підприємницької діяльності, перерозподілом результатів виробництва в суспільних цілях, формуванням рис економіки, що суперечать капіталізму, олюдненням умов виробництва і життєдіяльності суб'єктів господарювання та ін. [2, с. 193].

В дисертаційному дослідженні, присвяченому дослідженню об'єктивної необхідності та основних напрямків соціальної спрямованості економіки за сучасних умов, Ю.М. Салюта робить огляд наукової літератури, присвяченої антропоцентричним аспектам економічного розвитку в контексті процесів соціалізації економіки, а також визначенняю місця та ролі соціальних чинників економічного розвитку, відзначаючи важливість в даному контексті наукових досліджень Д. Белла, Г. Беккера, Дж. К. Гелбрейта, Е. Гелнера, П. Друкера, Я. Корнаї, А. Мюлера-Армака, М. Мюрдаля, В. Ойкена, Г. Плеханова, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, М. Фрідмена, Ф. Хайєка та інших відомих вчених [4, с. 3].

Проблеми посилення соціальної орієнтації та напрямки оптимізації соціальної політики перехідної економіки широко представлені у працях вітчизняних дослідників. Зокрема, в докторській дисертації Ю.К. Зайцев [5], досліджуючи соціалізацію економіки України як стратегічну потребу її розвитку, поглиблюючи суть поняття «соціалізація економіки» [6, с. 21], дає розгорнуту характеристику соціальних втрат і проблем, що виникли у ході системної трансформації суспільства в Україні [6, с. 15-17]. З.І. Галушка, докторську дисертацію якої присвячено загальним закономірностям, особливостям та суперечностям процесів соціалізації трансформаційної економіки, вперше в українській науковій думці визначає соціалізацію трансформаційної економіки як надання соціальної спрямованості розвитку економічних процесів та формування й підтримання умов соціальної безпеки шляхом пристосування суспільства до ринкової організаційної культури на засадах: 1) демократизації відносин власності; 2) лібералізації економічних відносин і розвитку ринкової конкуренції; 3) впровадження відносин соціального

партнерства між суб'єктами соціалізації; 4) активної участі громадян в соціально-економічних відносинах; 5) пошуку ефективних механізмів узгодження економічних інтересів і розв'язання соціальних суперечностей [7, с. 5-6]. Автором доведено, що соціалізація має системний характер, виступає результатом взаємодії низки чинників як економічного, так і соціально-політичного, культурного характеру, стосується розвитку виробництва і суспільних відносин, залежить від загального стану суспільства, господарського менталітету населення, ступеня зрілості соціального капіталу, соціальної відповідальності її акторів (суб'єктів). [7, с. 13-14].

Однак, не зважаючи на значний науковий досвід дослідження вищезгаданої проблематики, її окремі аспекти (зокрема, девіантна складова процесу економічної соціалізації) залишаються малодослідженими і потребують подальших наукових розробок. В попередніх наших публікаціях [8, с. 166-167; 9, с. 354; 10, с. 11-12] наголошено, що соціалізація економіки, як правило, розглядається як пріоритетна сфера наукових пошуків, завдання якої полягає у поєднанні загальнодержавних та особистісних інтересів. Соціалізація зазвичай розглядається як прогресивний процес, що окреслює позитивні особливості розвитку суспільства (набуття передового досвіду ведення економічної діяльності, підвищення мобільності кадрів, трансфер знань тощо). Відповідно, будь-яка представлена в науковій літературі концепція економічної соціалізації передбачає стрімке підвищення якості життя населення шляхом зростання ролі і цінності людини в економічних системах. Водночас, соціалізація економіки як об'єктивний процес, неминуче має і негативні наслідки, враховуючи які, пропонується розглядати поняття девіантної соціалізації економіки.

В контексті визначення девіантності процесу соціалізації економіки важливими є дослідження фахівців з психології [24–26; 29; 30], соціології [27; 28; 31–37; 46–50], кримінології [38–40; 52-55], які сформували наукову основу

для обґрунтування понять «девіація», «соціальна девіація», «девіантна поведінка», і власне поняття «девіантна соціалізація економіки».

Слід зауважити, що у вітчизняній науковій літературі з'явилась низка публікацій, у яких безпосередньо, або опосередковано розглядалися проблеми соціальних деформацій та ризиків розвитку суспільства. Зокрема, демографічні деформації розвитку суспільних систем в Україні розглядались в працях У.Я. Садової [11], проблемам соціального відторгнення присвячено публікації Е. Лібанової [12], першим комплексним дослідженням практичних проявів девіантної соціалізації економіки є наукова робота Н.М. Левчук, присвячена асоціальним явищам в Україні в демографічному вимірі [13].

Зважаючи на те, що в умовах сучасної соціальної нестабільності людська поведінка має тенденцію до відхилень, а відповідно є потенційною загрозою соціального порядку, дослідження проблем девіантної соціалізації та уточнення понятійного апарату даної категорії є надзвичайно актуальним.

Постановка завдання. Основними завданнями статті є розкриття суті соціалізації економіки, визначення чинників її формування, аналіз підходів до вивчення соціальних девіацій та концепцій для їх оцінки, визначення поняття девіантної соціалізації економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У спеціальній літературі існує значна кількість авторських визначень економічної соціалізації. Зокрема, В. Москаленко економічну соціалізацію пропонує визначати як процес формування особистості як суб'єкта економічної діяльності через засвоєння нею економічних цінностей суспільства в результаті здійснення економічної життєдіяльності [14].

А. А. Гриценко соціалізацію економіки пов'язує із підпорядкуванням економічних процесів інтересам розвитку людини, а власне соціалізацію визначає як процес перетворення дійсності відповідно до соціальної суті людини [2].

В.О. Гришкін процес соціалізації економіки визначає як дії щодо забезпечення готовності членів суспільства до відповідних вимог суспільних інститутів і створення умов для реалізації суб'єктами економіки політики відповідальності в контексті взаємообумовленого функціонування й розвитку згідно з стандартами сучасної цивілізації [15].

У соціально орієнтованій економіці пріоритетними стають освітньо-професійні можливості, духовно-моральні якості, виробничий досвід тощо, адже, за висловлюванням Мамалуй О. О., «процес виробництва - це продукт розвитку самої людини, її здібностей» і виробництво без орієнтації на людину є недоцільним [16].

Враховуючи підходи науковців до визначення поняття соціалізації загалом, запропоновано наступне розуміння змісту цього поняття. Адже, соціалізація економіки – це здійснення або посилення соціально орієнтованого напряму трансформації в економічній діяльності, що, в свою чергу, передбачає суттєві зміни в способах її здійснення, організації виробництва та виробничих відносин в результаті зміни і розвитку як виробничої, інформаційної й заннєвої, так і загальної культури працівників. Таким чином, процес соціалізації економіки не можна розглядати окремо від індивіда, соціальних груп людей та суспільства загалом. Адже засвоєння соціального досвіду, його «перерозподіл» та «адаптація» до рівня особистісних установок і орієнтацій учасників економічних відносин так чи інакше знаходить відображення у результативності економічних процесів, у їх сприйнятті (або несприйнятті) суспільством, популярності, корисності та ін., що також є соціальнозначимим.

Як зазначають науковці [16; 17], у сучасному виробництві людина виступає не тільки його активним і творчим суб'єктом, але й є безпосередньою метою його існування, тому засоби виробництва та економічні блага споживання слід розглядати тільки як інструменти реалізації прагнень людини, відтворення умов її життєдіяльності.

Соціалізацію економіки пов'язують з початковим етапом демократизації суспільного ладу та реформуванням економіки. Зокрема, В.І. Максимович [18] вважає реформування економіки найдієвішим способом становлення соціально орієнтованої економіки, що, окрім підйому та вдосконалення виробництва, сприяє оптимізації життедіяльності населення шляхом забезпечення його зайнятості, підвищення освітньо-професійної кваліфікації та оплати праці, а також створює умови для розкриття творчого особистісного потенціалу усіх учасників економічних відносин.

Для здійснення економічної соціалізації особливого значення набуває соціальне самовизначення, що у науковій літературі трактується як процес усвідомлення особою соціальних позицій, які вона займає у різних складових елементах соціальної структури [19, с. 493]. До складу вищезгаданого поняття включають також усвідомлення індивідом шляхів і можливостей його подальшого соціального просування, зумовленого зростанням особистісного потенціалу (творчого, фахового та ін.) та множиною об'єктивних умов для його реалізації, що склалися у межах держави, регіону, колективу [20].

На сучасному етапі розвитку посиленню процесів економічної соціалізації сприяє низка взаємообумовлених та взаємопов'язаних чинників, серед яких найважливішими є досягнення науково-технічного прогресу, зростання ролі та сфери застосування інтелектуальної праці та перетворення її в провідний фактор соціально-економічного розвитку, а також посилення орієнтації продуктивних сил на загальнолюдські цінності. Адже, як відомо, без соціальної складової не можливо досягти необхідних економічних результатів, а характерною особливістю сучасних процесів, що відбуваються у економіці, як зауважує Салюта Ю. М., є те, що людина стає «генератором соціально-економічного прогресу» [4].

У науковій літературі сутність процесу соціалізації економіки розкривається через тенденції соціалізації умов виробництва, соціалізації праці та соціалізації результатів виробництва [7, с. 10; 21, с. 31]. За територіальним

охопленням соціалізація умов виробництва та соціалізація праці характеризує мезоекономічний рівень соціалізації, а соціалізація результатів виробництва спостерігається на макроекономічному рівні.

В умовах ринкових відносин соціалізація умов виробництва здійснюється за допомогою процесу соціалізації капіталу – участі працівників у власності за допомогою акцій або розповсюдження акцій серед населення [22, с.144]. Слід зазначити, що вищезгадані процеси соціалізації мають місце і в умовах планової економіки, однак вони мають дещо уніфікований характер: з одного боку, усім членам такого суспільства надаються визначені соціальні права і гарантії, а з іншого, – практично соціалізація реалізовується тільки у формі державної власності, в т.ч. й на засоби виробництва.

Соціалізація праці передбачає перетворення праці із засобу заробляння грошей на засіб самореалізації і самовдосконалення індивіда. Реалізація вищезгаданого поняття можлива за умови мінімізації невідповідностей між зайнятістю індивіда і здобутої ним кваліфікації, здібностей та інших умов, сукупна дія яких впливає на потенціал індивіда (трудовий, творчий, інтелектуальний та ін.). За таких умов кількісне накопичення нових знань і навичок у процесі трудової діяльності поступається креативній складовій цього процесу, яка сприяє оптимізації процесів праці та впровадженню інновацій у практичну діяльність, що, в свою чергу, передбачає отримання, не тільки економічного, але й соціального результатів.

А. А. Гриценко [2], Ю. К. Зайцев [5-6], З.І. Галушка [7], Л. Я. Гончарук [56], В. В. Довбня [57], І. О. Стеблянко [58] доводять що соціалізація праці значною мірою пов'язана із рівнем розвитку основних складових соціальної сфери (системи освіти, охорони здоров'я, науки, культури тощо), що здатні оптимізувати не тільки професійну діяльність індивіда, але й допомогти йому у вирішенні особистих (в т. ч. психологічних) питань. Для прикладу, курси підвищення кваліфікації, окрім основної мети їх відвідування – вдосконалення професійної майстерності – є спілкуванням групи однодумців, які протягом

визначеного періоду об'єднані спільною проблематикою та розширили коло свого звичного спілкування. Таке коригування звичного стилю життя, навіть на незначний період навчання, є позитивним як в економічному, так і в соціальному аспектах.

Соціалізація результатів виробництва відбувається шляхом перерозподілу доходів відповідно до суспільних потреб з метою зменшення соціально-майнової нерівності і пом'якшення наслідків трансформаційних процесів [3, 21]. Отже, раціональне здійснення цього етапу здатне найбільш ефективно виконати основну мету соціалізації – суттєво покращити якість та рівень життя населення, одночасно збільшуючи темпи та ефективність економічного зростання. Слід зазначити, що уникнути соціально-майнового розшарування у суспільстві практично не можливо, можна говорити лише про мінімізацію наслідків його прояву.

Таким чином, ефективне ведення виробництва, продуктування нових товарів і послуг, їх масовість та доступність для ординарного споживача має на меті, окрім економічних, значні соціальні перспективи, адже товари і послуги стають більш досконалими, зручними у користуванні, переходят у категорію необхідних, що, в свою чергу, створює можливості для подальшої інтеграції економічних процесів у соціальну сферу.

З урахуванням усього викладеного вище, ми дійшли висновку, що процеси соціалізації економіки характеризуються наявністю «відкладеного мультиефекту», тобто посилення соціальних орієнтацій у здійсненні економічних процесів передбачає отримання спочатку соціально сприятливих та похідних від них результатів, які згодом трансформуються і у економічні.

Термін «девіація» походить від латинського *deviatio* і у найбільш загальному розумінні означає відхилення від певної норми. У суспільних науках девіація трактується як соціальна поведінка, що відхиляється від тієї, що вважається нормальню чи соціально прийнятною у суспільстві або в соціальному контексті [23].

У поняття «соціальна девіація» включають широкий спектр відхилень поведінки особистості або соціальної групи від традиційних у даному суспільстві нормативів поведінки. Вищою формою соціальної девіації є соціальні відхилення, які не є випадковими явищами, а процесами, що набули певного поширення в суспільстві або виявляють тенденцію до цього [24].

Соціальну девіацію слід розглядати головним чином як соціально обумовлене явище, оскільки уявлення про норму і девіацію пов'язані з соціальним контекстом і варіюються в різних суспільствах і субкультурах. Кожне суспільство виробляє свої моделі соціально прийнятної поведінки та соціально ідентифікує норми і девіації у своєму середовищі: те, що в одному суспільстві чи групі вважається нормою, в іншому – може бути розцінене як девіація.

Визначаючи категорію девіації, науковці підкреслюють, що спрямованість відступів від встановлених у суспільстві норм може бути різною, оскільки вони можуть охоплювати як корисні відхилення від норм, які схвалюються суспільством, так і дезорганізуючі суспільство вчинки, триває існування яких переростає у соціальну патологію – явище, найбільш стійке і небезпечне для суспільства, соціальних угрупувань та окремо взятої особистості.

З давніх часів існування у суспільстві девіантних проявів пояснювали втручанням надприродних сил і пояснення здійснених порушень встановлених норм і правил обмежувалось так званим «лихий попутав». Згодом така концепція перестала відповідати вимогам часу і з'явилися наукові теорії девіації.

У сучасній науці існують біологічні, психологічні та соціальні підходи до пояснення девіації.

Біологічне пояснення девіації (Ч. Ломброзо, В. Шелдон) [27] полягає в тому, що фізичні риси й особливості індивіда безпосередньо пов'язані з девіацією, зокрема зі злочинними нахилами.

Найвідомішою теорією, яка пояснює існування девіації у суспільстві з біологічних позицій є вчення Ч. Ломброзо [25], який працював над цією проблематикою у 70-х рр. XIX ст. На основі аналізу антропоморфних характеристик ув'язнених він дійшов висновку, що злочинці, наділені характерними фізичними ознаками, і є представниками певного атавістичного людського типу або дефективними людьми. Зокрема, Ч. Ломброзо стверджував, що «кримінальний тип» асоціюється з поверненням до більш ранніх стадій людської еволюції.

Біологічні основи соціальної девіації розвивалися В. Шелдоном, який у 1949 р. опублікував роботу, де стверджував, що склонність особи до скоєння злочинів залежить від типу її тілобудови – найбільшу склонність до злочинної поведінки мають м'язисті активні типи людей [26].

В останні роки розвитку набули теорії, які пояснюють що склонність до скоєння злочинів може задаватися певним набором хромосом, який містить додаткові чоловічі хромосоми. Дослідження, проведені російськими дослідниками М. Лупандіним і В. Кудрявцевим, доводять, що розумове відставання, у тому числі й спадково зумовлене, характерне майже для третини осіб, які здійснили різні злочини [28].

Психологічні теорії пов'язують існування соціальних девіацій з певними типами особистості. У цих теоріях головний акцент робиться на особистісних факторах, особливо на неправильній соціалізації особистості у дитинстві [27].

Психоаналітична концепція З. Фрейда і його послідовників розглядає агресивність як вроджену, притаманну людині властивість, яка не зникає у процесі соціалізації. Психоаналітики надають важливе значення процесу соціалізації для зняття природної агресивності людини, оскільки, за певних умов, вроджена агресивність може стати причиною девіантної поведінки [29; 30].

Основу соціального пояснення девіації складають загальні соціальні фактори як причини девіації. Усі соціологічні теорії наголошують на

відсутності чітко визначеної межі між девіантною і суспільно виваженою поведінкою, а також на тому, що у формуванні девіантної поведінки дуже важливу роль відіграють соціальне навчання і соціальне середовище.

Соціальний підхід представлений теоріями аномії, соціальної дезорганізації, навішування ярликів, радикальною кримінологією, культурологічною теорією.

Згідно з теорією аномії (Е. Дюркгейм [31; 32], Р. Мертон [33; 34; 35]) девіація зумовлюється порушенням або відсутністю соціальних норм: девіація виникає тоді, коли виявляється розрив між цілями суспільства та схвалюваними засобами їх досягнення. Згідно з теорією соціальної дезорганізації (К. Шоу, Д. Маккей [36], В. Томас, Ф. Знанецький) [37] девіація розвивається тоді, коли культурні цінності, норми, соціальні зв'язки слабшають, руйнуються або стають суперечливими. Суть соціальної дезорганізації вчені пов'язують зі зменшенням впливу соціальних правил на соціальну поведінку індивідуумів. Культурологічна теорія (Т. Селлін [38], М. Міллер [39], Е. Сазерленд [40], А. Коен [41], Р. Клауард [42; 43], Л. Оулін [42]) розглядає девіацію як наслідок конфлікту між нормами субкультури й пануючої культури. Теорії конфлікту (К. Маркс [44], Г. Зіммель [45], Р. Дарендорф [46], Л. Козер [47]) пов'язують девіацію з боротьбою окремих індивідів та груп за збільшення своїх прибутків, внаслідок чого саме суперечності та конфлікт економічних інтересів, соціально-економічна нерівність призводять до поширення асоціальних явищ у суспільстві. Теорія навішування ярликів (Е. Лемерт [48], Е. Еріксон [49], Г. Беккер [50], І. Гофман [51]) вбачає в девіації своєрідний ярлик, який окремі соціальні групи навішують на поведінку інших менш захищених груп. Теорія радикальної кримінології (Г. Маркузе [52], Я. Тейлор, Дж. Янг [53], Р. Куїнні [55], Д. Даунс, П. Рокк [54],) розглядає девіацію як результат протидії нормам капіталістичного суспільства. Радикальні теорії привернули увагу суспільства до багатьох суспільно небезпечних явищ (корупції, організованої злочинності,

забруднення навколошнього середовища, нищівного становища маргінальних верств суспільства, наркоманії, алкоголізму тощо).

На сучасному етапі розвитку науки відбувся перехід до аналізу масових явищ девіантної поведінки на всіх рівнях розвитку суспільства. Для оцінки соціальних девіацій в наукових роботах існують відносна й абсолютна концепції. Прихильники першої (релятивісти) вважають, що моральні і навіть деякі правові норми можуть оцінюватися тільки у зв'язку із конкретним суспільством, його соціальною організацією і культурою. Прихильники абсолютної позиції (етноцентристи) доводять, що мають бути винайдені і зафіксовані загальнолюдські моральні цінності і норми [28].

У зв'язку з відсутністю у науковій думці поняття «девіантна соціалізація економіки», запропоновано його визначати як суспільно небезпечне відхилення процесів соціальної трансформації економічної діяльності від перебігу таких процесів, який вважають нормальним чи прийнятним; як такий спосіб здійснення економічної діяльності, який базується на деструктивній, відносно цивілізаційних завдань розвитку суспільства, культури та суперечить морально-цивілізаційним цінностям. Девіантна соціалізація економіки тісно пов'язана із процесами девіантної соціалізації індивідів і соціальних груп у межах певних регіональних суспільних систем і на певному етапі їх розвитку.

Оскільки соціалізація залежить від суб'єктивного світосприйняття окремих індивідів, які є учасниками економічних відносин, і характеризується просторово-часовими вимірами, то цілком очевидно, що девіантна соціалізація економіки в розрізі регіональних суспільних систем буде містити як певні загальні ознаки, так і суттєві відмінності, сформовані розміщенням регіональних суспільних систем в господарському комплексі держави. Така відмінність значною мірою зумовлена розвитком соціального самовизначення, яке є своєрідним відображенням особливостей розвитку регіональних суспільних систем.

Висновки. Встановлено, що надзвичайно важливими завданнями сьогодення є застосування соціальних підходів до здійснення аналізу девіантної соціалізації економіки регіональних суспільних систем, оскільки саме в наш час в Україні та й у багатьох країнах світу, в тому числі й у розвинених, спостерігається ускладнення суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації. Застосування таких підходів дозволить розглянути питання, які наводяться нижче, в контексті ролі особистості, групи людей, частини суспільства і суспільства загалом в процесах девіантної соціалізації економіки:

- порушення нормативно-правових актів, відхід від норм і стандартів в процесі функціонування економіки регіональних суспільних систем;
- особливості функціонування економіки регіональних суспільних систем в умовах дезінформації;
- декультуратія та акультуратія українського суспільства та її вплив на функціонування економіки регіональних суспільних систем;
- прояви недоброочесної конкуренції та їх вплив на розвиток економіки регіональних суспільних систем;
- складнення функціонування економіки регіональних суспільних систем в умовах секуляризації українського суспільства.

Таким чином, перспективи досліджень девіантної соціалізації економіки пов'язуються із подальшим розвитком та вдосконаленням цього поняття, обґрунтуванням теоретико-методологічних підходів до його вивчення з метою вирішення конкретних прикладних завдань. Отримані результати можна буде використати для розробки заходів, спрямованих на пом'якшення і попередження девіантної соціалізації економіки регіональних суспільних систем.

Література:

1. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1986. – С. 441.

2. Гриценко А. А. Капитализация и социализация экономики в ретроспективе и перспективе / А. А. Гриценко. // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2009. - Випуск 15. – С. 191-195.
3. Гриценко А. А. Социальная экономия как наука / А. А. Гриценко. // Социальная экономика. – 2001. – № 1. – С.7–13.
4. Салют Ю. М. Соціалізація економіки: об'єктивна необхідність та основні напрями в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / Ю. М. Салюта ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2004. – 19 с.
5. Зайцев Юрій Кузьмич. Соціалізація економіки України як стратегічна потреба її розвитку: Дис. д-ра... екон. наук: 08.01.01 / Київський національний економічний ун-т. - К., 2002. - 434арк.
6. Зайцев Ю. К. Соціалізація економіки України як стратегічна потреба її розвитку: Автореф. дис. д-ра... екон. наук: 08.01.01 / Ю. К. Зайцев ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2002. – 36 с.
7. Галушка З. І. Соціалізація трансформаційної економіки: закономірності та суперечності: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.01 / З. І. Галушка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 40 с.
8. Зибарева О. В. Трансформаційні процеси в економіці регіону як передумова розвитку євроінтеграційних процесів / О. В. Зибарева, П. І. Шилепницький // Україна-Європейський Союз: вектори розвитку взаємовідносин: монографія / За заг. проф. д.е.н., проф. В.В. Прядка. – Чернівці: БДФА, 2010. – 635 с., С. 143–200.
9. Зибарева О. В. Особливості процесу соціалізації економіки регіонів в умовах транскордонного співробітництва / О. В. Зибарева // Транскордонне співробітництво: Монографія / За ред. І. М. Школи, О. В. Бабінської. – Чернівці: Прут, 2012. – 456 С., с. 353-403.
10. Зибарева О. В. Поняття девіантної соціалізації економіки: суть та підходи до визначення / О. В. Зибарева // Інтеграція науки і практики як умова економічного зростання країни: Матеріали всеукраїнської науково-практичної

- конференції (м. Дніпропетровськ, 25-26 травня 2012 року). Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2012. –128 с., с. 11-12.
11. Садова У. Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження та перспективи їх розвитку / У. Я. Садова. – Львів: Колвес, 2005. – 408 с.
 12. Національна доповідь про людський розвиток 2011 «Україна: на шляху до соціального залучення» / Лібанова Е., Левенець Ю., Макарова О., Котигоренко В., Черенько Л. [та ін.]. – Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім.. В. Птухи, 2011 – 124 с.
 13. Левчук Н. М. Асоціальні явища в Україні у демографічному вимірі: монографія /відпов. ред. д.е.н., проф. В. С. Стешенко. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2011. – 492 с.
 14. Москаленко Валентина. Економічна соціалізація особистості: концептуальна модель / Валентина Москаленко. // Соціальна психологія. – 2006. – № 3 (17). – С.3-16.
 15. Гришкін В. О. Генеза наукової думки щодо соціалізації економіки. Економічні науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13.DNI_2007/Economics/21466.doc.htm.
 16. Мамалуй О. О. Основи економічної теорії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15941024/politekonomiya/osnovni_faktori_suspilnogo_virobnitstva.
 17. Григорук А. А. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / Григорук А. А., Палюх М. С., Литвин Л. М., Літвінова Т. Д. [За ред. Григорука А. А., Палюха М. С.]. – Тернопіль, 2002. – 320 с.
 18. Максимович В. І. Шляхи соціалізації економіки у сучасних умовах / Максимович В. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13.DNI_2007/Economics/21178.doc.htm.
 19. Соціологія : короткий енциклопедичний словник. – 1998. – С. 492-493.

21. Социологический справочник / [под. ред. В.И. Воловича]. – К. : Политиздат Украины – 1990. – 382 с. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_4/PB-4/PB-4_56.pdf.
22. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / Інститут економічного прогнозування; за редакцією академіка НАН України В. М. Геєця. – К.: Логос, 1999. – 500 с.
23. Экономическая теория (политэкономия): Учебник / Под общей ред. акад. В. И. Видяпина, акад. Г. П. Журавлевой. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 560 с.
24. Социологический справочник / [под. ред. В. И. Воловича]. – К. : Политиздат Украины – 1990. – 382 с. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_4/PB-4/PB-4_56.pdf.
25. Бойко І. І. Теорії девіації особи [Електронний ресурс] / І. І. Бойко. – Режим доступу : http://www.iai.donetsk.ua/_u/iai/dtp/CONF/13_2003/articles/stat12.html.
26. Ломброзо Ч. Гениальность и помешательство / Ч. Ломброзо; [пер.К. Тетюшиновой]. – К., 1892. – 128 с.
27. Sheldon, W. H. Varieties of Delinquent Youth: An Introduction to Constitutional Psychiatry / W. H. Sheldon. – New York: Harper, 1949. – 899 p.
28. Танчин І. З. Соціологія : Навчальний посібник [Електронний ресурс]. / Танчин І. З. – Режим доступу : http://ebooktime.net/book_160.html.
29. Танчин І. З. Соціологія Навчальний посібник / І. З. Танчин. – К.: Знання, 2008. – 351 с.
30. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции / З. Фрейд; [пер. с нем.; под ред. М. Г. Ярошевского]. – 2-е изд. – М.: Наука, 1991. – 455 с.
31. Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд; [пер. с нем.; под ред. М. Г. Ярошевского]. – М.: Просвещение, 1989. – 447 с.
32. Дюркгейм Э. Социология. Её предмет, метод, предназначение / Э. Дюркгейм; [пер. с фр. А. Б. Гофмана]. – М.: Канон, 1995. – 352 с.

33. Дюркгейм Э. Самоубийство. Социологический этюд / Э. Дюркгейм. – СПб.: Изд-во Н. П. Карабасникова, 1912. – 541 с.
34. Мертон Р. К. Социальная структура и аномия / Р. Мертон // Социология преступности (Современные буржуазные теории). – М.: Прогресс, 1966. – С. 299–313.
35. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон; [под ред. В. Танчера]. – К.: Ин-т социологии НАНУ, 1996. – 109 с.
36. Contemporary Social Problems / [ed. by R. K. Merton and R. A. Nisbet]. – New York, Chicago, San Francisco, Atlanta, 1961. – 474 p.
37. Шоу К. Р. Теоретические выводы из экологического изучения Чикаго / К. Р. Шоу, Г. Д. Маккей // Социология преступности. Современные буржуазные теории: Сборник статей: Перевод с английского / Под ред.: Никифоров Б. С.; Пер.: Никифоров А. С., Яковлев А. М.; Вступ. ст.: Кудрявцев В. Н., Никифоров Б. С. – М.: Прогресс, 1966. – 368 с. – С. 288–298.
38. Thomas W. I . The Polish Peasant in Europe and America / W. I. Thomas, F. Znaniecki. – Boston: Richard Badger, 1920. – Vol. 3. – 180 p.
39. Sellin, Johan Thorsten. Culture conflict and crime. / J.T. Sellin. - New York: Social Science Research Council (New York, N.Y.), 1938. – 116 p.
40. Miller, Walter. Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency / W. Miller. - Journal of Social Issues. – 1958. - № 14 (3). – P. 5–20.
41. Sutherland E. H. Criminology / E. H. Sutherland, D. R. Cressey; [8th ed.]. – Philadelphia, New York, and Toronto: Lippincott, 1970. – 221 p.
42. Коэн А. Исследование проблем социальной дезорганизации и отклоняющегося поведения / А. Коэн // Социология сегодня. Американская буржуазная социология середины XX века / [под ред. Г. В. Осипова]. – М.: Прогресс, 1965. – 684 с.
43. Cloward R. A. Delinquency and Opportunity / R. A. Cloward, L. E. Ohlin. – New York: Free Press, 1960. – 186 p.

44. Cloward R. Illegitimate Means Anomie and Deviant Behavior / R. Cloward // American Sociological Review. – 1951. – № 16. – PP. 653–661.
45. Маркс К. Экономические рукописи 1858–1859 гг. // К. Маркс, Ф. Энгельс. – Сочинения. – М.: Политиздат, 1968. – Т. 46. – Ч. 1. – 559 с.
46. Зиммель Г. Социальная дифференциация. Социологические и социально-психологические исследования / Г. Зиммель; [под ред. Б. А. Кис-тяковского]. – М.: Изд-во М. и С. Сабашниковых, 1909. – 128 с.
47. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта / Р. Дарендорф // Социс (Социологические исследования). – 1994. – № 5. – С. 142-147.
48. Л.А. Козер Функции социального конфликта / Л.А. Козер //Американская социологическая мысль.– М. – 1996. – С.542–556.
49. Lemert, E.M. Human devianct, social problems, and social control / E.M. Lemert. –Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1967. – 211 p.
50. Элкинд Д. Эрик Эриксон и восемь стадий человеческой жизни: Пер с англ. – Ин-т психологии РАН; Когито-центр, М., 1996. – 16 с.
51. Becker H. S. Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance / H. S. Becker. – New York: Free Press, 1963. – 148 p.
52. Goffman E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity / E. Goffman. – New York: Simon and Schuster, 1963. – 229 p.
53. Герберт Маркузе Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства [глави з книги] / пер. В.Курганський. / Г. Маркузе // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. – Київ: «Либідь», 1996. – С. 87–134.
54. Ian R. Taylor. The New Criminology: For a Social Theory of Deviance / I. R. Taylor, P. Walton, J. Young. – London: Routledge, 1973. – 325 p.
55. Downes D. Deviant Interpretations / D.Downes, P.Rock. – London: Martin Robertson, 1979. – 184 p.
56. Quinney, Richard. The Social Reality of Crime / R. Quinney. – Boston: Transaction Publishers, 2001 – 339 p.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ...

57. Гончарук Л.Я. Ефективність соціальної політики в умовах ринкових перетворень: проблеми соціалізації економічного розвитку: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01 / Л.Я. Гончарук ; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. – Л., 2001. – 16 с.
58. Довбня В.В. Соціально-трудові відносини у конкурентному середовищі: зміст, протиріччя, тенденції розвитку: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / В.В. Довбня ; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2000. – 15 с.
59. Стеблянко І.О. Удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання комплексу соціалізації національної економіки: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.03 / І.О. Стеблянко ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О.Гончара. Д., 2008. 20 с.